

tódy lineárnej regresie. Spôsob výpočtu konkrétnej normatívnej hodnoty je jednoduchý, takže každé JRD si môže vypočítať vlastný normatív a pri plánovaní brať jeho hodnotu do úvahy. V prílohe vydaného zborníka sú uvedené aj orientačné normatívy na prevádzku základných fondov sociálneho charakteru.

V druhej časti seminára vystúpil ing. G. Blaas, CSc., z VÚEPP, ktorý hovoril o *prehlbovaní družstevnej demokracie cestou skvalitňovania činnosti predstavenstiev JRD*. Ako vyplynulo z prieskumu vykonaného VÚEPP, v mnohých JRD sa náplň riadiacej činnosti posúva do oblasti riešenia sociálnych problémov a požiadaviek členov, otázok spoločenského a kultúrneho života JRD, rozvoja pracovnej iniciatívy a pod. Je potrebné posilniť pôsobenie predstavenstiev v oblasti riadenia výroby a ekonomiky JRD, a to hlavne v plánovaní a kontrole. Viac využívať podnety z pracovísk a pracovných kolektívov pre prípravu rozhodnutí. Zefektívnenie činnosti predstavenstiev vyžaduje aj zdokonalenie metód ich práce, odstránenie formalizmu v rozhodovaní vyplývajúceho z chybných prístupov k obsahu i forme jeho práce a zafažovanie rokovania predstavenstiev technicko-operatívnymi záležitosťami. Pre aktivitu predstavenstiev je rozhodujúce ich personálne zloženie. Pripomenul, že v činnosti predstavenstiev sa nepriaznivo odráža skutočnosť, že dosiaľ neexistuje prakticky žiadna forma prípravy ich členov na výkon funkcie. K náprave by malo dôjsť organizovaním pravidelných školení. VÚEPP pripravil osnovu školenia členov predstavenstiev, vzorový ročný plán činnosti a vzorovú náplň činnosti predstavenstiev, ktoré dáva k dispozícii záujemcom.

Ing. R. Haspra, CSc., (VÚEPP) vystúpil s referátom *Uplatňovanie brigádnej formy organizácie práce a odmeňovania v poľnohospodárstve*. Na úvod vymedzil znaky, podstatu a predpoklady zavádzania brigádnej formy. Odporučil spracovať postup na jej zavádzanie, ktorý by mal obsahovať v podstate tri základné kroky: vymedzenie cieľov v sociálnej a ekonomickej oblasti, výber a tvorbu brigádneho kolektívu a nakoniec vypracovanie dokumentov (pravidlá brigádneho chozrasčotu, pravidlá hmotnej zainteresovanosti v nadväznosti na vnútropodnikový chozrasčot, dohoda medzi brigádou a hospodárskym vedením) na základe analýzy súčasného stavu.

V druhej časti referátu rozobral skúsenosti s uplatňovaním brigádnej formy na základe overovania v rokoch 1983—1984.

K otázke reprodukcie pracovných síl hovoril PhDr. S. Buchta (VÚEPP) v príspevku *Kvantitatívne a kvalitatívne aspekty reprodukcie pracovných síl v poľnohospodárstve*. Podľa prognózy by mal koncom 8. päťročnice klesnúť priemerný evidenčný počet pracovníkov v poľnohospodárstve (v SSR o 7000 osôb). S týmto poklesom sa ráta predovšetkým vo sfére prvovýroby v kategórii manuálnych pracovníkov. Naopak v kategórii THP prvovýroby sa v SSR ráta s nárastom. Hlavnou kvalitatívnou charakteristikou pracovnej sily a určujúcim prvkom jej kvalifikácie je vzdelanie. Zatiaľ čo v uskutočňovaní kvalifikačných nárokov v kategórii robotníckych profesií sú v poľnohospodárstve ešte značné rezervy, výrazne iná situácia je v kategórii THP, kde dochádza v súčasnej dobe k prejavom istej nasýtenosti. Neustály rast produktivity práce bude podmienený podstatne rýchlejším rastom technického vybavenia práce. Ak má byť racionálne a efektívne využitá moderná technika a technológia, musí uvedeným zmenám zodpovedať aj kvalifikácia všetkých pracovníkov.

Seminár sa svojim konkrétnym rozborom jednak uplatňovania plánov kádrového, personálneho a sociálneho rozvoja a jednak situácie v sociálnom rozvoji nielen v slovenskom poľnohospodárstve ako celku, ale aj priamo v okresoch Východoslovenského kraja stal dôležitým impulzom na zvýšenie starostlivosti o pracujúcich, na využívanie existujúcich zdrojov, na urýchlenie sociálneho rozvoja. Seminár tak splnil svoj cieľ — transférom poznatkov výskumu do praxe urýchlil sociálny rozvoj a tak vytvoril priaznivejšie podmienky pre rozvoj poľnohospodárskej výroby a ekonomiky v okresoch Východoslovenského kraja.

Ing. Lubica S r n k o v á, VÚEPP Bratislava

AKTUÁLNÍ SOCIOLOGICKÉ OTÁZKY ROZVOJE VENKOVA A MĚSTA

Na toto téma se konal v Kosově Hoře ve dnech 22.—24. 5. 1985 seminář Čs. sociologické společnosti při ČSAV. Byl to první společný seminář sekcí sociologie města a sekce socialistického zemědělství a venkova, což spolu s konfrontací názorů na projednávanou problematiku tvořilo jednu z hlavních příčin úspěchu a děl-

nosti jednání na tomto setkání. Pro sociology venkova znamenala Kosova Hora také určitý mezník v činnosti sekce, opětne zamyšlení nad teoretickým obsahem, posláním a budoucností vědního oboru.

Úvodem do otázek vztahů mezi městem a venkovem, stírání rozdílů mezi městem a vesnicí, jakož i problematiky úkolů spojených s dalším rozvojem sídel různé velikosti byly referáty A. Slepíčky a J. Musila.

A. Slepíčka ve svém referátu *Sociální a územní aspekty vztahu města a venkova — současnost a perspektivy* vycházel z marxisticko-leninských principů sbližování města a venkova. Ukázal, jak již v dílech klasiků socialismu byly zdůrazňovány ekologické přístupy, jak se tam předvídají územně demografické a územně výrobní zásady pro další rozvoj z hlediska sbližování města a venkova. Hospodárnější a kultivovanější přístup k diferencovaně pojaté integraci města a venkova je podle A. Slepíčky jedním z nejdůležitějších předpokladů pro úspěšné řešení priorit sociálně ekonomického rozvoje naší země v nejbližších desetiletích. Těmito prioritami je podle referátu především zastavení neúnosného znehodnocování životního prostředí v sídlech i krajině.

Na příkladu výsledků sbližování měst a venkova v SSSR v poválečném období se ukazuje dosažená úroveň podle této charakteristiky:

- sbližení výrobního způsobu ve městě a na venkově, především sbližení výrobních vztahů, sbližení v úrovni rozvoje výrobních sil a charakteru práce;
- sbližení sociálně třídní struktury měst a venkova (co do sociálně třídní skladby obyvatelstva je venkov dokonce více „průmyslový a dělnický“ než město);
- sbližení úrovně bydlení a forem oddechu a rekreace, dostupnost vybavení a dopravní obsluhy, sbližení kulturní úrovně.

V dalším bylo ukázáno, že sbližování města a venkova v ČSSR se uskutečňovalo jako cílevědomý proces při využití:

- industrializace dříve hospodářsky méně rozvinutých oblastí,
- kolektivizace zemědělství,
- orientace výstavby,
- rozvoje svépomocných forem výstavby na venkově,
- demokratizace státní správy,
- rozvoje kultury a vzdělanosti a jejího všeobecného zpřístupnění.

Dosavadní sbližování se neobešlo bez některých nežádoucích vedlejších účinků i ukvapeností a omylů, které je nutno v další etapě napravit a vyvarovat se jich (nadměrná jednostranná chemizace, výstavba mnohopodlažních domů ve venkovských sídlech, předčasná administrativní omezování doplňkových a zahrádkářských forem zemědělské malovýroby, vytváření nadměrně velkých půdních celků a likvidace strukturální zeleně v krajině, nadměrná koncentrace v chovu skotu, rušení malotřídních škol i obchodů, pohostinství a dalších zařízení v menších obcích bez zajištění náhradních forem řešení, omezování autobusových linek apod.).

Realizace sbližování probíhala převážně extenzívními formami, často izolovaně v rámci jednotlivých měst a obcí s nedostatečnou koordinací investičních záměrů MNV, podniků a institucí. Opomíjely se rozdíly a nevýhody města ve srovnání s venkovem. V budoucnu půjde o to, aby se soustavně, plánovitě a cílevědomě odstraňovaly jednostrannosti a rozdíly na straně venkova i na straně města. To vše bude možné na základě správného předvídání pravděpodobných tendencí vývoje městských a venkovských sídel.

J. Musil nastínil ve svém referátu *Stírání rozdílů mezi městem a venkovem — současný stav a nové trendy* průběh a perspektivy dalšího rozvoje městských a neměstských sídel. Považuje za vhodné vypořádat se s pojmem „venkov“, který je zastaralý a nevypovídá mnoho, takže by bylo třeba hledat nové osy analýzy problémů. Spatřuje v terminologii „vnitřní-okrajové, rozvojové-méně rozvojové“ apod. větší možnosti pro charakteristiku a analýzu rozdílů sídel. Má za to, že historicky daný pojem „venkov“ se rozpadá nebo již rozpadl. Charakterizoval příčiny ekologických proměn, které probíhají ve městě i mimo ně, takže ani pojem „město“ nelze považovat za neměnný a dostatečně definovaný (pro tuto tezi uvedl nově vznikající útvary sídel, např. tzv. městskou vesnici, a naopak „urbs in rure“). Zdůraznil, že způsob života již nutně nekoinciduje s typem sídel a že spíše rozhoduje charakter práce, který tak tvoří determinantu určité fáze životního cyklu. To dokládá citacemi z prací o městech a vesnicích v rozvojových zemích. Nynějším analytickým přístupům vytýkal nedostatečné historické pojetí vzhledem k nezbytnosti vycházet z charakteristik dané společenské formace.

Z kritického rozboru se pak odvozuje nutnost dopracovat se k novému pojetí sociologie osídlení, která by nahradila jak sociologii města, tak i venkova, a zabý-

vat se analýzou sídel a jejich vnitřní strukturou. Vedle odlišností způsobených formou vlastnictví, rozdíly výrobních sil, pracovních podmínek atd. půjde o specifické znaky sociálních struktur, sídelní podmínky, především sociálně ekologické apod.

Poté načrtl své pojetí očekávaných vývojových směrů, přičemž vycházel z některých výsledků výzkumu, ve kterých byl mj. sledován vztah velikosti obce k vybraným demografickým znakům. Interpretoval řadu velmi zajímavých faktů, např. že dělníci žijí převážně na venkově a v menších městech, že stále existuje odlišný způsob bydlení a vybavení domácností v malých sídlech atd.

Svémi výklady navazoval na své publikované myšlenky, obsažené zejména v knize *Urbanizace v socialistických zemích* (Praha, Svoboda 1977): Do jaké míry si v budoucnosti, kdy se ještě zvětší vzájemné komunikace mezi jednotlivými sídly a jejich obyvateli, v podstatě se dosáhne jejich stejné civilizační úrovně a změni se samotný obsah pojmu „venkov“, zachovají obyvatelé různých velikých lokalit s různě vysokými hustotami obyvatelstva odlišné rysy, je dosud nezodpovězenou otázkou. Je však také možné, že v budoucnosti půjde již o irrelevantní otázku, neboť sídla různých velikostí se stanou součástí složitých urbanizovaných regionů a jejich velikost bude méně důležitou proměnou než např. jejich vzdálenost k hlavním oblužným, sociálním a kulturním centrům, jejich funkce apod.

Diskusní příspěvky, které navazovaly na uvedené referáty o problematice stírání rozdílů města a venkova, lze z hlediska zaměření našeho časopisu rozdělit zhruba do oblasti sociologie venkova a venkovských sídel a sociologie zemědělství.

Z metodologického aspektu vzbudila značný zájem B. Princová svým referátem *Regionální diferenciacie sociálně ekonomických charakteristik městského a venkovského prostředí v soudobém Československu*. Výzkum, o němž referovala, se zabýval pěti okruhy městského a venkovského prostředí (při použití 27 ukazatelů):

- odvětvová a sociální struktura ekonomicky aktivních obyvatel;
- aktuálně nabývaný a dosažený stupeň vzdělání obyvatel;
- demografické charakteristiky obyvatel, rodin;
- technická vybavenost bytů, příp. podlaží domů;
- vybavenost bytových domácností předměty dlouhodobé spotřeby.

Vznikly dva soubory dat (za městské a venkovské části okresů), které dovo-lují provést další analytické operace v rámci sledovaných otázek.

Referát J. Pašiaka a P. Gajdoše *Vztah územního a sociálního rozvoje v procesu stírání rozdílů mezi městem a vesnicí* vycházel z problematiky rozporů a protikladů v současném rozvoji města a vesnice. Jde zejména o protiklad mezi extenzivním územním a demografickým růstem velkých a středně velkých měst a stagnací či úpadkem části vesnických sídel v jejich rozsáhlém zázemí. Tento extenzivní rozvoj měst odčerpával nejproduktivnější sociální potenciál vesnic a malých měst nad optimální míru, oslaboval společenskou reprodukci a z toho vyplývající rozvoj vesnických společenství. Projevuje se nedostatek pracovních sil na vesnici, hlavně kvalifikovaných a v produktivním věku, zatímco tento demografický zdroj vesnice a malých měst umožňoval extenzivní rozvoj hospodářských odvětví ve městě. Dosavadní trendy územního rozvoje jako plánovaného prostředku rozšíření reprodukce sídelních podmínek se dostaly do rozporu s hlavními trendy ekonomické a společenské reprodukce. Proto je vyřešení tohoto rozporu uzlovým problémem dalšího vývoje města a vesnice a zintenzivnění procesu stírání podstatných sociálních rozdílů mezi nimi.

Charakter současných sociálních rozdílů mezi městem a vesnicí se podstatně změnil. Těžiště jejich odstraňování se přenáší do územního rozvoje spjatého s cíli celospolečenského rozvoje.

Trendy plánování územního rozvoje se často dostávají navzájem do rozporu a plodí další rozdíly a nerovnosti. Současná teorie urbanizace už neodpovídá objektivním trendům a potřebám sídelního rozvoje a sociálně sídelních vztahů, které jsou produktem jiné historické, ekonomické a sociální situace. Objektivně stoupající význam zemědělské výroby není adekvátně vyjádřen ani v plánech, ani v prognózách rozvoje sídelních struktur. Rozvoj sídelně regionálních aglomerací často generuje jen předcházející trend rozvoje vybraných (městských) sídel a nedohodnocuje rozvoj vesnických sídel. Proto se musí územní plánování stát nástrojem nejen ekonomického, ale i sociálního rozvoje s tím, že tyto sociální cíle se stanou rozhodujícími cíli.

V dalším ukázal J. Pašiák některé výsledky výzkumů hodnotové orientace obyvatel venkova v oblasti města Zvolen. Byly sledovány skupinové systémy osídle-

ní, z nichž vyniká vztah města (Bratislava) a sídelní regionální aglomerace. Zajímavé jsou změny v územním rozmístění obyvatelstva i změny v jeho struktuře, sdělení týkající se pracovní migrace, zaměstnanecké struktury obyvatelů v souvislosti s hospodářskými typy sídel.

J. Lалуha poukázal ve svém příspěvku *Způsob života jako faktor sbližování města a vesnice* na rozpad rurálních forem způsobu života a na přebírání forem městských. Jde o hodnototvorný vliv města (přebírání vzorů), sbližování, které představuje civilizační růst. Poukázal zejména na odlišný model volného času, způsobu odpočinku a relaxu fyzických aktivit. Zajímavý byl názor na nutnost regenerace samosprávných prvků na vesnici. Je rozhodně nutno souhlasit s tím, že si venkov i v budoucnu zachová své sociální funkce a přitažlivost odlišného způsobu života. Vzhledem k tomu, že značná část dělníků žije na venkově, má vesnické prostředí stálý vliv na jejich způsob života. Proto nelze přistupovat k otázce sbližování města a vesnice živelně, jak se to stávalo často v minulosti.

J. Kusý ve svém příspěvku *Autochtónnost a potenciální migrace obyvatelů venkova* ukázal, že „při analýze významu koncentrace, resp. její současné intenzity zjišťujeme, že další podporování koncentrace je problematické, protože neplní stanovené cíle, nemá očekávané důsledky, resp. stanovené cíle se plní mimo rámec, či navzdory koncentraci obyvatel do měst“. Dochází např. k faktickému promíchání obyvatelstva a vytváření „nežádoucích“ kombinací těchto znaků, neboť ve skutečnosti máme kromě žijících a pracujících ve městě a bydlících a pracujících na venkově také silnou skupinu žijících na venkově a pracujících ve městě i skupinu bydlících ve městě a pracujících na venkově. Tyto skupiny neparticipují na efektivnosti koncentrace a ani jim to nechybí.

Současná sídelní stabilita je pevnější v sídlech od 2000 do 5000 obyvatel, nejnižších v sídlech od 500 do 1000 obyvatel. V dalším byly ukázány motivy migrace a možnosti řešení vztahu bydliště a pracoviště. Důvody potenciální migrace byly zjištěny hlavně v nedostatečné vybavenosti obce, ve špatných mezilidských vztazích. Na 3. místě je pak v sídlech do 1000 obyvatel uváděna namáhavá docházka do zaměstnání. Špatné bytové podmínky a bydlení vůbec bylo uvedeno až v sídlech nad 5000 obyvatel. Z výzkumu vyplývá, že důvod atraktivnosti menších sídel je dán blízkostí známých v bydlišti a možností uplatňovat stejný životní styl. I u potenciálních migrantů vychází z výzkumu převážně preference života na venkově.

H. Schimmerling navazoval svým referátem *Má venkov ještě šanci?* na J. Musila, když se ptal, zda se nedopouštíme určité ukvapenosti, chceme-li již nyní aplikovat teorie „center a periferie“ namísto pracovních pojmů „venkov, venkovský“ a zavrhnout tak pracovní osvědčené termíny. Kritika je však přesto na místě, neboť úsekoví sociologové se již dlouho vážně nezabývali otázkami vlastního vědního oboru a zanedbali i vazby na základní výzkum. Nedostatek důvěry, kterým v současné době trpí aplikovaná sociologie, je podle jeho názoru v samotné výzkumné činnosti disciplíny. Naším posláním je především pomáhat společenské praxi, ale mnohde došlo ke zúžení v chápání funkcí sociologie venkova a zemědělství skoro výhradně na řešení aktuálních úkolů, což z dlouhodobého hlediska ochuzuje bezprostředně nejen profesionální nástroje marxisticko-leninské sociologie, ale v dalších důsledcích možnosti analýzy perspektivních trendů sociálního rozvoje společnosti.

V dalším se zaměřil na venkovskou komunitu, sociální systém obce, který je podmíněn hmotným prostředím, místem, obyvatelstvem, kulturou a časem a vytvářen sociálními institucemi. Po vyjmenování funkcí venkovské obce se táže, zda a jak budoucí venkovská obec, která byla integrována do velkoobce, musela odstoupit svá hospodářská a kulturní zařízení střediskové obci a ztratila kvalifikované osobnosti, může nadále plnit své socio-kulturní úkoly.

Šance nového uspořádání venkovského života bude zřejmě závislá na tom, zda se podaří v síti početných malých a nejmenších sídel vytvořit skutečná regionální centra a posilovat i sociální funkci těchto komunálních jader. Jen tak lze zastavit pozvolné kulturně sociální rozložení venkovských společenství a přidělit jim nové závažné úkoly, vybavit je potřebnými prostředky, umožnit jim vlastní život a rozmnožit jejich společenský život. Ztrátu významu venkovských obcí bychom museli počítat mezi prvky podporující společenskou degradaci mimoměstských oblastí. Vytváření větších obcí je nevyhnutelné, nová úprava správy obcí by však neměla být totožná s likvidací venkovských obcí v sociálním slova smyslu, obcí, ve kterých existoval společenský život.

L. Falťan v příspěvku *Společensko-kulturní a prostorové stránky přestavby vesnice* považuje za nedostatek, že se v posledním období věnuje sociologickému výzkumu vesnice méně pozornosti. Zabýval se zejména výzkumem stavebního roz-

voje vesnice a došel k zajímavým výsledkům, neboť změny obsahu a povahy práce obyvatel venkova určují zcela nová dispoziční řešení domácností. Vzhledem k tomu, že většina obyvatel vesnice již nepracuje v zemědělství, došlo k novým společensko-kulturním požadavkům vůči výstavbě obcí. Problémy hromadné bytové výstavby slovenské vesnice vyžadují mimo jiné, aby byl brán zřetel na sociální a kulturní hlediska.

P. K o h n v referátě *Vztah životních podmínek v zemědělství a územní infrastruktury* navazoval v širším smyslu na tyto otázky. Na základě výsledků výzkumu ve velkých zemědělských podnicích převážně v pohraničí a dalších vnitrozemských státních statků byly jako nejrozšířenější problémy s akutní naléhavostí řešení po-
ciťovány otázky dosažitelnosti výběrových nákupů, služeb, zdravotních zařízení apod., které rostou s menší velikostí a významem sídel.

Za otevřené otázky a náměty považuje:

1. Negativní důsledky kategorizace sídel: jde o silné ochuzení sociálního života až jeho devastaci, provázenou vylidňováním sídel nižšího významu, které probíhá v podstatě živelně. Důsledkem je komplexní odumírání sídel nižšího významu, zvláště odchodem inteligence, poklesem společenského života v sídle. Navrhuje provést „rekultivaci“ sociální infrastruktury, nejen zastavit proces devastace řady sídlišť. „V každém případě všude tam, kde lidé žijí a budou žít, je nezbytné zajistit pro ně minimum životních podmínek, které region musí mít k dispozici. Nechceme-li pokračující devastaci celých území, musíme na to věnovat příslušné finanční, hmotné, kádrové a jiné prostředky. Projednat se všemi zúčastněnými partnery, zejména zemědělskými podniky, celý systém sociální infrastruktury na daném území, jeho stav, strukturu a vývoj. Myslí, že je třeba mít dost odvahy ke krokům „zpět“ tam, kde vývoj probíhal příliš rychle a kde došlo k nedostatkům, aby bylo možno o to rychleji celkově postoupit vpřed.“

2. Jedinými odpovědnými orgány pro realizaci musí být územní správní orgány a není vhodné přenášet odpovědnost na zemědělské, příp. jiné výrobní podniky na úkor jejich vlastního sociálního rozvoje. Bude třeba přesněji delimitovat sféru podnikového a územního sociálního rozvoje. (Tento systém podřívá stavbu podnikového chozrasčotu tím, že na lépe hospodařící podniky navrší úkoly územní sociální infrastruktury a ochudí je tak o výsledky kolektivní práce.)

3. Přimlouvá se za tzv. „sociální diferenciální rentu“, stanovenou na základě objektivních podmínek v sociální oblasti, které ani pracovník nebo obyvatel, ale ani podnik nemůže sám změnit. Součástí této diferenciace a případného přerozdělení jejich sociálních důsledků je i územní diferenciace sociální infrastruktury. Tyto rozdíly navrhuje zmapovat, utřídit, jednotně vyjádřit a ohodnotit. To by umožnilo kompenzovat nebo zdanit nevýhody nebo výhody sociální infrastruktury. Prioritu by pravděpodobně měla mít území s marginálními podmínkami, kde je řešení zvláště naléhavé.

L. H o r a n s k ý v příspěvku *K sociálním problémům dotváření sociální infrastruktury vesnických sídelních jednotek* hovořil rovněž k některým otázkám podobného rázu. Výzkum odhalil četné disproporce ve vývoji sociální infrastruktury na slovenském venkově. Vidí zde především dvě příčiny: nízkou úroveň propojenosti teorie a praxe, problém zřizovatele a provozovatele. Výchozí metodologické chápání spádových území předpokládá symetrické urbanizační prostory, avšak vývoj a současný stav vykazuje všechny znaky asymetrického modelu. Výsledky výzkumu prokázaly, že při budování infrastruktury musí být sídlo i nadále základní plánovací jednotkou. Výrazně se bude zvyšovat rozdíl v úrovni vybavenosti mezi střediskovými obcemi a obcemi nestřediskovými, což musí mít za důsledek zvýšenou migraci a vylidňování části venkovských sídel, a tam, kde k nim nedojde, stále větší zaostávání úrovně infrastruktury.

V praxi by měla být všechna sídla bez ohledu na velikost či jiný znak saturována všemi zařízeními uspokojujícími potřeby každodenní frekvence. Část venkovských sídel (nejméně jedno sídlo ve spádovém území místního významu) by měla být vybavena zařízeními infrastruktury saturující potřeby venkovského obyvatelstva periodického výskytu a sídla obvodního významu by v budoucnu měla saturovat pouze potřeby občasného výskytu, přičemž hlavně zařízení infrastruktury v oblasti občanské vybavenosti nemusí mít vždy stacionární charakter.

Další dílčí závěry výzkumu se zabývaly zařízeními obchodu, závodního stravování, zdravotnictví, vzdělávání a výchovy dětí, zařízeními pro kulturu a osvětu atd. na vesnici ve srovnání se stavem ve městech.

J. M u s i l v referátě *Obecné a specifické principy rozvoje občanského vybavení ve městech a na vesnici* rozděluje obecné principy rozvoje občanského vybavení na psychosociální, časoprostorové a ekonomické. Specifické principy se pak

projevují v odlišnostech množství, struktury, kapacit, ve způsobu umísťování a v neposlední řadě také v intenzitě využívání zařízení občanské vybavenosti. Rozdíly v rozvoji občanského vybavení ve městech a na vesnicích jsou značné a přinášejí řadu problémů, jejichž řešení je pro stírání rozdílů životních podmínek podstatné.

K. Schwar z v příspěvku *Rozdíly a shodné rysy kulturního života obyvatel měst a venkova ČSR* se zpočátku vrátil k otázce, co je třeba považovat za město, co za venkov. Nepovažuje demograficko-ekologický přístup za správný, neboť pouhé rozlišení sídel podle počtu obyvatel je značně problematické: obce do 1999 obyvatel jsou vesnice, do 4999 venkovem v „užším slova smyslu“. Od 10 000 obyvatel má být sídlo považováno za město. Ve vztahu ke kultuře by měla být kategorizace ovšem poněkud odlišná, což potvrzují výsledky bádání.

Výzkum ukázal mj. řadu zajímavých výsledků ve způsobu života na venkově, zejména ve využívání časového fondu (délka pracovního času je zde stále nejdelší, volný čas nejkratší, ale soustavně se prodlužuje). Zemědělci i dělníci bydlící na vesnici se věnují chovu drobného zvířectva a zahrádkářství. Dosud se považuje využívání volného času za „plýtvání“, ale mezi sociálními skupinami se již projevuje růst diferenciací postojů. Z výzkumu vyplývá znovu potřeba věnovat větší pozornost zkoumání regionálních rozdílů v kulturním životě venkova a provést analýzu jejich příčin.

F. Koudelka v příspěvku *Charakteristika změn vesnice ve vztahu k bydlení* provedl rozdělení obydlí na vesnici na usedlosti bývalé, rodinné domky, někdejší vily a nízkopodlažní bytové domy.

Rozbor ukázal, že na venkově převládá bydlení v rodinných domcích. K specifickým bydlení na venkově náleží vysoký stupeň spokojenosti s bydlením, kde se také nachází těžiště prožívání volného času, odehrávají se tu převážně sociální kontakty. Došlo k prostorové dislokaci některých činností a odlišení funkcí bydlení, zůstává však důraz na práci v domácím hospodářství.

H. Librová v referátě *Změny v sociálním hodnocení města a venkova* vycházela při popisu proměn názorů na život na venkově z postojů antiky a ukázala na dalších případech opovrhování městských obyvatel venkovem, které bývalo často spojováno s určitou falešnou nostalgií. V současné době se na venkov, na zemědělce a na život na vesnici již nepohlíží s despektem, naopak obyvatel města spatřuje ve venkovském životním stylu hodnoty, které by bylo třeba napodobit a zachovat. Také obyvatelé vesnic již nevidí v životě města jen jeho lepší stránky a hodnotí kladně výhody svého pracovního a životního prostředí.

V. Trnková v příspěvku *Úloha zemědělství v území a jeho vliv na další vývoj venkovského prostoru* hovořila k sociologickým otázkám role zemědělství při rozvoji venkova. Řekla, že národní výbory ve střediskových obcích budou mít větší možnosti k všestrannému ovlivňování hospodářského, sociálního a kulturního rozvoje územního obvodu. Vytvoření střediskových národních výborů je však na druhé straně doprovázeno zánikem mnoha místních národních výborů. To má někdy negativní dopad na další vývoj obcí bez střediskové funkce, projevující se především zhoršující se vybaveností obce (vč. bytové výstavby) a ve svém důsledku i migrací obyvatelstva. V těchto sídlech je však mnoho zemědělských provozů, pro něž je nutné zajistit pracovní síly, a tyto provozy jsou postiženy v první řadě.

Zemědělství, které ještě stále a převážně reprezentuje výrobně ekonomickou funkci vesnice a v důsledku plošného charakteru zemědělské výroby i celého venkovského prostoru, se jako odvětví ve stále menší míře podílí na sociální a profesní struktuře vesnice. Přitom se běžně na zemědělství požaduje, aby se téměř plně podílelo na rozvoji sociální infrastruktury vesnice také v sídlech, kde s jejich rostoucí velikostí prudce klesá podíl zemědělců.

V. Pilíšek v příspěvku *Společenské funkce a postavení zemědělských podniků* načrtl obraz nerovnoprávné situace zemědělských podnikových organizací. Vzněl požadavek vyrovnat postavení zemědělských podniků na úroveň podniků průmyslových, což předpokládá další napřímení a simplifikaci vztahů mezi dodavateli, zemědělskými podniky a odběrateli tak, aby zemědělské podniky mohly skutečně realizovat svou právní a ekonomickou subjektivitu a tím nést plnou odpovědnost za výrobně ekonomickou a sociálně politickou efektivnost dalšího rozvoje. Rezervy vidí především ve věcných funkcích výrobního procesu a v nadpodnikovém řízení a mezipodnikových vztazích.

C. Marková v příspěvku *Rízení sociálního rozvoje v zemědělství — metodologické otázky* navazovala na díle poznatky z experimentů v Tachově, Trutnově, Trnavě a Kroměříži a upozorňovala na naléhavou potřebu koordinace sociálně ekonomického plánování po podnikové a územní linii. Jen tak je možno se

vyvarovat nejen plýtvání společenskými prostředky, ale i chyb v oblasti sociálního rozvoje.

Také pracovní lékařky M. Zimová (*Vliv zemědělské velkovýroby na životní prostředí venkova*) a D. Tihelková (*Stacionární výrobní linky v zemědělských a průmyslových závodech*) upozornily na základě výzkumných poznatků na vlivy výroby na životní prostředí, na sociální problémy technologie výroby, kdy dochází k nové dělbě práce podle pohlaví atd. Více než polovina objektů zemědělské výroby je umístěna v nestřediskových obcích, což musí mít vliv na uvažování plánovatelů v regionu.

J. Honcová v referátě *Využívání lázeňské léčby družstevními rolníky* zhodnotila výzkumy o stavu zdravotní péče na okrese Kroměříž, kde je sledován experiment plánování sociálního rozvoje. Skutečnost, že družstevníci dosud málo využívají možnosti získat léčebné poukazy, vysvětluje tradičními postoji zemědělců a jejich celoročním pracovním a životním režimem.

Z obsahu referátů i diskusních příspěvků semináře je patrné, že trendy vývoje a aktuální problémy venkova tvoří předmět práce celé řady vědeckovýzkumných pracovišť. Někdy se tyto výzkumné práce dokonce zřetelně překrývají, jinde bylo zřejmé, že v sociologickém bádání v této oblasti existují „bílá místa“. To zdůrazňuje význam podobných interdisciplinárních setkání, jakým byl seminář v Kosově Hoře. Splnil nejen svůj tematický cíl tím, že se stal podnětem pro zúčastněné, ale měl by být příkladem pro další podobná setkání.

doc. ing. Hanuš Schimmerling, CSc.

MEZINÁRODNÍ KOLOKVIUM O SYSTEMATICKÉM VYTVÁŘENÍ PRAMENNÉ ZÁKLADNY PRO STUDIUM VÝVOJE SOUČASNÉHO ZEMĚDĚLSTVÍ

Ve dnech 18.—19. června 1985 uspořádalo Zemědělské muzeum ÚVTIZ na svém pracovišti v zámku Lednice (okres Břeclav) kolokvium věnované některým problémům dokumentace současnosti v zemědělství (incl. lesnictví a zpracování zemědělských produktů) s mezinárodní účastí. Kolokvium bylo uspořádáno pod patronací dr. Lóránda Szabó, generálního ředitele Maďarského zemědělského muzea a prezidenta IAMA (International Association of Museums of Agriculture). Kromě pracovníků československých muzeí se kolokvia zúčastnili pracovníci z MLR, PLR, NDR a ze Švédska. Dopolednímu zasedání předsedal ing. Z. Tempír, CSc., člen předsednictva IAMA, odpolední diskusi a praktickou část řídil dr. S. Zachrisson, ředitel Nordiska museet ve Stockholmu a rovněž člen předsednictva IAMA. Druhý den byl věnován prohlídce Zemědělského muzea v Lednici, památníku a nové expozici výsledků archeologických a historických výzkumů v Mikulčicích, prohlídce ovocnářských výsadeb a vinic v JZD Velké Bílovice a vinařských závodů ve Velkých Pavlovicích.

Kromě diskusních příspěvků bylo předneseno celkem osm referátů. Jelikož při řešení otázek dokumentace současnosti zemědělství muzejními metodami je základním problémem budování pramenné základny pro studium vývoje dnešního zemědělství včetně způsobů života na vesnici, komplexní dokumentace vývoje zemědělství se dotýká a též využívá metody sociologického výzkumu, zvláště sociologie zemědělské.

Dr. Lóránd Szabó (Magyar Mezőgazdasági Múzeum, Budapest) ve svém úvodním referátu podal zevrubnou informaci o vývoji a cílech Mezinárodní organizace zemědělských muzeí od jejího založení (1966 ČSSR), o struktuře organizace, i o jednotlivých konferencích postupně uspořádaných ve Stuttgartě-Hohenheimu (1969), v Budapešti (1971), v Readingu (1976), v Neubrandenburgu (1978), ve Stockholmu (1981) a v Paříži-St. Riquier (1984). Dále informoval přítomné o jednotlivých orgánech IAMA, zvláště pak o věstníku Mezinárodní organizace zemědělských muzeí AMA (Acta museorum agriculturae) vydávaném Zemědělským muzeem v Praze. Podrobněji se zmínil o připravované konferenci IAMA, která bude uspořádána v Budapešti v roce 1987. Jako hlavní problémy mají být projednány muzejní otázky zemědělských muzeí (metodologie, organizace, příprava expozic apod.) a zvláštní pozornost bude věnována tematu Žena v zemědělství. Zdůraznil potřebu větší a systematictější vzájemné informovanosti zemědělských muzeí a členů IAMA zvláště prostřednictvím AMA. Prezídium IAMA bude podporovat tendenci využí-